

૧૮૪

મસક્. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

પહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

દિવાળી=વરસનો છેલ્લો
દિવસ; આસો વદ
અમાસ.

અક્ષર=લરક; દરનક
નિશાળ=ગળાનાં ડેકાનું

રગ્ન=છુટી

છોડી=છોકરી

પાંખી વળી=ફરી

ભેગી=સાથે; એકઠી

લોપિયુપે=છાણમટાડીની

ગાર લગાડે

ધાળે છે=ચોપડે છે;

છાંટે છે

સંનેરી=ધારી

ધુધરા=ધુધરાના આકા-

રનો થઈનો બનાવેલો

ગળ્યો પદાર્થ

સાથીઆ-બુનાની ફાક

વગેરેનાં કાઢેલાં ચિત્રા.

આંગણામાં=મારણા

આગળ

લુગડાં=કપડાં

ધરેણાં=દામીના; જણસો

દારખાનું=આ શાખાજી

ફાટે છે=સાથે છે

સા=મધા

ગીત=રાગથી ગાતું

ધર ધર=ધરેધર

ફટાકડા=ફટાકા

હરખાય=ખુશી થાય

સમજુતી—દિવાળીના દહાડામાં ઘરેઘર દીવા સળગે છે,

અને ફટાકા ફટાકેડ ફૂટે છે, તેથી છોકરાં ધણા ખૂશ થાય છે.

પાઠ ૨.

=દિવસ

=માખત

રી=ફેરટ

ધ રહે છે=રગ પડે છે

રવિ=સુરજ; સૂર્ય

દેવળ=દહેર

ફટે=પછી

મુસલમાન=મુસલમાની

ધર્મ માનનાર

જુમેરાત=ગુરુવારની રાત

પાછો=ફરી; બીજવાર

અડવાડીઉં=સાત દિવસ

સમજુતી—પહેલો રવિવાર, બીજો સોમવાર, ત્રીજો

ગુરુવાર, ચોથો બુધવાર, પાંચમો ગુરુવાર, પછી છઠ્ઠો શુક્રવાર

૨] પહેલીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” અડી આના.

આવે છે. (૧) સાતમે વાર શનિ છે. તે છેલ્લો વાર ગણાય છે; એથી રીતે સાત દહાડાનું એક અઠવાડીક થાય છે. (૨)

પાઠ ૩.	ગાણુવાનું સાધન	પરોઢીએ=સુરજ ગિગતાં
દ્રત્તી=ચારે આળુએ;	ગામ=ગયાં ચોડાં ફળીયાં	પહેલાં
આસપાસ	અંતે ઘર હોય તે	તમામ=અધા; સધળા
વાડ=કાંટાનો કે તારનો	નકશો=ગામ કે દેશનો	દો=આપો
અનાવેસોં આંતરો	ચિત્રલો નમૂનો	માન=આખર
દરવાજો=મોડું આરાળું	ચિત્રા=છબીઆ	ગુરુ=મહેતાજી
જાહે=અંદર	ટાંગેલાં=સટપાંચલાં	સમા નેવા; અરાગર
જાડ=ફૂલ થાય તેવા	ઘોડો-પાટીકેં મકવાની	જાત=અમજાણુ; અક્ષા
છાડ.	ખેડક	તજવું=જાડો દેવું; કાઢી
લેસ=વેલો; ભોંયપર	કસરત=મહેનત કરી	નાખનું
પથરનો છાડ	શરીરને મજબુત	અંગ=શરીર
ચોખ્ખું=ચારે આળુથી	અનાવનું તે	દળીમળીને=સંપાને
જાડી લીધેલું લાકડાનું	માટી=મટોડી	સંગ=સોખત; દોસ્તી
ઘર	મગ્ગની=સારી	ઘોડી=સગાડી
વપટા=નિશાન; ધગ્ગ	અહીં=આ કંઠાણે	ચિત્ત=મન
મોગરી=ઘંટ વગાડવાની	રોજ=ડુંમેશ	શિક્ષા=શિખામણ
લાકડાની હથોડી	પાઠ ૪.	રૂડી=સારી
મહેતાજી=માસ્તર; ગુરુજી	નિશાળીઆને આવ	રીત=ચાલ
ખેડક=ખેસવાની જગા	ધંધર=પરમેશ્વર	પેર=રીત
કલાકની સીસી=કલાક	નિત્ય=રોજ	નીસરી=નીકળી
		પાંસર=સીધું; રખા
		વગર

ખીજનો “ ડિક્ટેશન શિક્ષક ” ત્રણ આના [૩

સમજુતી—હંમેશાં સુરજ ઊગતાં પહેલાં ઊઠવું અને પરમેશ્વરનું નામ દેવું; પછી દાનજીપાણી કરી લઈ નહાઈને બધા પાઠ તૈયાર કરવા. (૧) માખાપ કહે તેમ કરે, અને વડીલને માન આપે; મહેતાજી ને બાપ જેવા ગણે, તેથી સારી સમજણ મળશે (૨) કઢી જુઠું બોલવું નહિ, અને શરીરમાંથી સુસ્વાદ કઢી નાખવી (મતલબ કે કામ હોંસથી કરવું) અને વાર લગાડવી નહિ) બધા સાથે સંપીતે ચાલવું, અને સારી સોખત રાખવી. (૩)

રોજ નિશાળે જવું અને મન લગાડીને ભણવું; મહેતાજીની શિખામણ માનવી અને સારી ચાલ રાખવી. (૧) માજુતી વખતે મન રમતમાં રાખવું નહિ. એ તમે સારી પેઠે સમજો. નિશાળેથી છુટ્યા પછી સીધા ઘેર જવું મતલબ કે રસ્તામાં રંખડવું નહિ (૨)

પાઠ ૫.	પાઠ ૬.	
ધોતલી = પોતડી; ધોતડી	ઝોડખી = ઝાકરીઆને	અડાય = અડધાય
અંગરખી = ડગલી	દીવે તથા માથે ઝોડવાનું	ફોલો = ગુમકું; ચાંદું
બોડીઆ = તાતા બટ;	ત્રણ ગજનું ‘ગુમકું’	ખસ = ચીળી ફોલો;
ખાસડી	પાઠ ૬.	ખુજળી
દરજી = યુગડાં રીવનાર	ચોકખાઈ = સફાઈ,	ધોવડાવવાં = સાફ કરાવવાં
સુરવાલ = સાંકડા પાયચા-	સુવતાઈ	ડાવા = ટપકાં
નો લેંધો	ચોકખા = સાફ	વાંડો = ધરનો પાછળની
ફળીઈ = મહોલો	મેલા = મહા; મેલવાળા	ખુલ્લી જગા
ફોટ = ડગલો	ખરાખર = સારી રીતે	મંદવાડ = ગોજવાડ
ધાધરી = નાનો ચણીઆ	ડીલ = શરીર	નાથ = બણી
	મંદી = ખરાબ; ગોજ	

૪] ત્રીજીનો “ ડિક્ટેશન શિક્ષક ” ત્રણ આના.

કવિતા=ગાયન

મુખ્યુ=માં

જગનાથ=જગતના ધણી;

માંદા=આખરી

દીલ=મન

પરમેશ્વર

સમજુતી-મારો ઝોટલો સાફ છે, અને મારા ઘરનો ચોક પાણુ સાફ છે, મારા લુગડાં ચોકખા જોધને બધા લોક મને ચોકખો કહે છે. (૧) માફ મોં ચોકખું છે, મારા હાથ ચોકખા છે; મારા ચોકખા (પાપ વગરના) મનમાં પરમેશ્વર ખિરાજે છે. (૨)

પાઠ ૭.

વરસગાંઠ=સાલગીરી,

જ-મ દિવસ

આવ્યાં=પસંદ પડ્યાં;

સ્વાદ લાગ્યા

ઝટ=જલદ!

બાણો=ખેનનો છોકરો;

બાણેજ

કઠી=ઠાશમાં ચણાનો

લોટ, આદુ, મરચાં, ઢળદર

નાખી ઉકાળેલી તે

હાથપણુ અડાડયો નહિ

ઝર પણુ ખાધું નહિ

ખીડાં=પાનમાં ચુનો, કાચો

સોપારી વગેરે મુકી

અનાવેલી પટ્ટી

પાઠ ૮.

કાકો=આપનો બાઈ

કાકી=કાકાની વડુ

બત્રીજો=સાધનો છોકરો

મામો=માનો બાઈ;

આપનો સાળો

મામી=મામાની વડુ

બાણેજ=ખેનનો છોકરો;

બાણો

ફાઈ=આપનો ખેન

પુઆ=ફાઈનો વર

માસી=માની ખેન

માસો=માસીનો વર

પીતરાઈ=કાકાનાં છોકરાં

મોળાઈ=મામાનાં છોકરાં

મસિઆઈ=માસીનાં

છોકરાં

ફાઈઆત=ફાઈનાં છોકરાં

ખેનવી=ખેનનો વર

સાળો=વડુનો બાઈ

સાળી=વડુની ખેન

ઝોરમાન=આપ એક ને

મા જુદી જુદી હોય

તે; સાવકાં

સાવકાં=ઝોરમાઈ

મા એક અને આપ

જુદા જુદા હોય તે

દૂધભાઈ કહેવાય.

જમાઈ=છોકરીનો વર

વડુનાં માઆપ=છોકરાનાં

સાસુ સસરો

વરનાં માઆપ=છોકરીનાં

સાસુ સસરો

છોકરો કે છોકરીનો

સસરો એક બીજાનો

વેવાઇ કહે છે.	બાથ બીડે=બે હાથ	તે વાર=તે વખતે
છાકરો કે છાકરીની	પહોળા કરી છાતી	ઉંઘાડવા=ગિંધ લાવવા
સાસુ એક બીજાને	સાથ દબાવે	હાલો=ગિંધ આણવાનું
વેવણુ કહે છે.	પંપાળીને=હાથ ફેરવીને	ગીત
પાક ૯	મુખ=મોઢું	પેટ ભરીને=ધરાઈને
મા સંખંધી કવિતા	દુખડાં=દુઃખો	માડી=મા
સર્વે=અધાં	મીઠા=સારા	નવ=નહિ
જોઈ=દેખી	કલોલ=મળ; આનંદના	સૌથી=અધાં કરતાં
હરખાઈ=ખુશ થાઈ	શબ્દો	હેત=વહાલ; પ્યાર
આપે=દબાવે	ખાવું=ખાવાનું	અપાર=ધણુંજ
સાથ=સાથે	મારી જાન=મારું શરીર	આભાર=પાડ; ઉપકાર
ખોટી=અચ્ચી; ચુંબન	લગાર=જરા	

સમજુતી-માને જોઈને બહુ ખુશ થાઈ ખું. અને દોડતો દોડતો તેની સામે જઈ ખું; મા મને લઈને છાતી સાથે દબાવે છે. અચ્ચી કરીને બે હાથ પહોળા કરીને દબાવે છે. (૧) બોળામાં લઈને મને ધવરાવે છે, અને શરીર પર હાથ ફેરવીને ખુશ થાય છે. માઈ મોઢું જોઈને (મને જોઈને) હરખાય છે. અને પાતાનાં અધાં દુઃખો ભૂલી જાય છે. (૨) પંખી આનંદથી બોલતાં હોય તેના જેવા મારા બોલ મીઠા લાગે, છે, મા મને સાઈ સાઈ ખાવાનું આપે છે, અને મારા શરીરની બહુ સંભાળ રાખે છે. (૩) મને જરા રડતો જાણીને તે વખતે ગભરાતી દોડી આવે છે; જો હું હસું અને રમું તો તું બહુ ખુશ થાય છે, અને ઉંઘાડવાને માટે તું હાલરડાં ગાય છે. (૪) જો હું માંદો પડું તો તું એસડ પાય છે, અને તું (માડી) પણ પેટ ભરીને ખાતી નથી; અધાં કરતાં તારું

૬] પાંચમીનો "ડિક્શન શિક્ષક" ચાર આના.

હૈત ધણું જ છે, માટે હું તારો પાડ માલું છું. (૫)

પાઠ ૧૦.

મોટાં=મોટી ઉમરનાં;

વડીલ

પ્રમાણે=રીતે

પૂરે=પાછળ

બાવાજી=બાપાજી

વખાણ=સારું કહેવું તે

માન-આવકાર

પાઠ ૧૧.

ઉગાણી=મંજૂઆની

બખે=એ એ

ક્યાં=કયે ઠેકાણે

આશીપાલવ=એક વન-

તનું ઝાડ (એનાં પાં-

દડાંનાં તોરણ બને છે)

વાના=વગર

પૌઆ=ડાંગરપલાળી શેકી

ખાંડીને બનાવેલા તે

ધાણી=જીવાર, મકાઈ,

વગેરેના દાણાને શેકી

બનાવે તે

વધારેલાં=વધાર દીધેલાં

ખારેકી=ખારેક જેવા

દળ=લોટને શેરી તેમાં

ધી ખાંડ વગેરે નાખી

બનાવેલાં તે

દાદી મા=બાપની કે

માની મા

રાદેરી=રાદેરમાં થતાં

શેતરંજી=ખડું સુતરાઉ

બિછાનું

પાથરણું=બિછાનું

હાર=ઓળ

શાક=દૂધી, વેગણ, પાપડી

વગેરે

ચટણી=આદુ. મરચાં,

કોથમીર, મીઠું વગેરે

છુંદીને બનાવેલી તે

ખૂખ=ધણાં

મગ્ગ=રમુજ; ગમત

પાઠ ૧૨.

પગાડી=પાછળ

સરત=હાર જીત

થોભો=ઉભા રહેા

જીયો=ફાવ્યો

સઢ=વહાણુ ચલાવવા

માટે પવન ભરાવવા

સાર બાંધેલું લુગડું

ચાલ=રીત

સુંદર=સારી

હોડી=સઢવાળો મોટો

મછવો

રમત=ગમત; ખેલ

તાપ=તડકો; ગરમી

પણે=પેસે ઠેકાણે

એકકા=બેગા

તરફ=પાશુ

તળાવ=જેની ચારે

બાજુએ જમીન બને

વચમાં પાણી હોય તે

સહેલ=મગ્ગ, મોજ; ગમત

પાઠ ૧૩.

ખાંડ=ઐરીની કાંચળીનહ

કપડાંનો કસબી રેન્જો

કાંચળી=ઐરાનું કપડું

ઠનામ=સરપાવ

પહેલા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” પોણા બેઆના. [૭,

પરીક્ષા=તપાસણી.

છાની=મુંગી; ચૂપ

હાં=વાર

નજર કરી=મેહ

ડાહી=શાણી; સમજણી

પાઠ ૧૪.

દેડકાં=પાણીમાં રહેનાર

ચોપગાં પ્રાણી

પાળ=કોરણ; કોર; કાંઠો

ફેંકા ફેંકી=નાખા નાખી

ધડાધડ=ધમોધમ

માર્ચા જઈએ છીએ=

દુઃખી થઈએ છીએ

ખરી=સાચી

પ્રાણી=જીવ

ધળ=દુઃખ, નુકસાન

સંભાળી=સાચવી

નુકસાન=ખગાડ

કદી=કાંઈ વખત

ખેલતાં=રમતાં

હાણુ=નુકસાન

ભારી=ઘણું

સમજીતી-રમત ગમત કરતાં, કોઈ વખત પણ કોઈને નુકસાન કરવું નહિ, નહારી રીતે રમતાં ઘણું નુકસાન થાય છે.

પાઠ ૧૫

દયા=મહેરબાની; રહેમ

ખીજ્યા=વઢ્યા

તળે=નીચે

છુંદાય=ચઘદાય; કચડાય

ફાંફાં=ખોટી મહેનત

ઢોર=ગાય, બેંસ, બળદ

વગેરે ઘાસ ખાનારા પશુ

કામના=ખપના

સંભાળ=ખરદાસ

વખતસર=ખરાખર વખતે

સાફ=ચોક્ખી

નીરવાનું=નાખવાનું

સોળ=ઝપાટાની નિશાની;

લાકડીના મારથી જે

લીસોટા પડે છે તે

યાદ=કેમ

ભૂલી=વીસરી

ગળ=શક્તિ

ઉપરાંત=વધારે

પાઠ ૧૬.

એનથેન=રમતનું નામ છે.

છુટો=ખંધન વગરનો

દાવ=વારો

પહેલાં=અગાઉ

જણુ=છોકરો

અંધ કર=મીંચ

આકીના=મીઠા

વાંસો=પીક; ખરડો

વારાફરતી=એક પછી

એક

દીવાધેન=આંખ અંધ

કરવી તે

સમજ્યા=જાણ્યું

સેળભેળ=એકકા

હોશિયાર=ચાલાક

પારખી=ઝોળખી

સંતાવા=છુપાવા

અડશે=અડકશે

૮] બીજા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” જે આના.

બચી વરશે=વારો આવ-
શે નહિ
લાંબો વખત=ધણીવાર
ઓળખ=પારખ
શાખાશ=વન્ય
અસ=ધણું
સાર=આ રમતથી લા-
ગવાની ઈંદ્રિય, ધાર-
ણા શક્તિ વગેરે શક્તિ
કેળવાય છે.

પાઠ ૧૭.

સાય=સાચું; સાચીવાત
મન્યા=પસંદ પડ્યો
દેસાઈ=જગીરદાર
ગાળ=ખરાબ શબ્દ

પાઠ ૧૮.
જુકિત=કળા; યુકિત
પેકિપોક મૂકી=મોટે
સાદે ઘાંટા પાડી
બચાવે=કુમારે

જુઠું=ખોટું
હેત=માયા; પ્યાર
વખાણ્યો=પસંદ કર્યો
દેખે=જુએ
કાપે=કાપ મૂકે
કાપ=ચીરો
ગભરાયો=અકળાયો
સાચાખોલું=ખરું ખોલ-
નાર

પાઠ ૧૮.

વાવ=કાડી ખાનારું ચટા
પગવાળું પ્રાણી
મરકરો=મગ્ગક
પન્તાય=દીલગીર થાય
અન્યાં=રહ્યાં
રીમ=ખેતર

આધું=દૂર
એકેકને=દરેકને
કમુલ કરી=માની

પાઠ ૨૦

ગરીબ=પૈસા વગરનો

ગરીબ=પૈસા વગરનો
અમથી=ખોટી; જુઠી
ધાળે=દોડી આવળે
આસપાસ=આજુબાજુ
શરમાઈ=લજવાઈ
ખોટું=ખરાબ; માઠું
સાચી=ખરો
રેવા=રડવા
છેતર્યા=કડગ્યા
વારે=મદદે
વારે ધાયા=મદદે દોડી
આવ્યા
સપડાય=ફસાય
જુડાણું=ખોટારું; જુઠું
આખર=છેવટ
જન=માણસ

અત=અનાજ
બિખારી=જેની પાસે
ખાવા પીવાનું ન હોય
તે; બીજા માગનાર
ભજન=હજરના ગુણ
ગાવા તે

ત્રીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” અઢી આના. [૬]

પુરાં=પુરતાં; જોઈએ તેટલા	ભડુ=સારં; કલ્યાણ પાઠ ૨૧.	ઉપયોગી=જરૂરી હવા=પવન દામ=પૈસો
આંધળો=જેને જે આંખે દેખાય નહિ તે	પરમેશ્વર ભજન=ગુણ ગાવા તે	દીએ છે=આપે છે પળે=પોષણ કરે દેવા=આપવા
ભીખ=માગી ખાતું તે પગે અપંગ=પગે ખોડ- વાળો; લુથો; લંગડો	ચંદ્ર=ચાંદો વીસર=ભૂતું પ્રભુ નામ=પરમેશ્વરનું નામ	સરજાવી=પેદા કરી સૌ=બધે ઠામ=ઠેકાણે પાન=પાંદડા
અપંગ=લુથો; લંગડો; આંધળો; બહેરો; ખોડવાળો	અગણિત=ગણાય નહિ એટલા	સેવક=દાસ હામ=હિંમત
દયા=મહેરખાની ભગવાન=પરમેશ્વર	દિગસ=અજવાળું કામ=માટે	

સમજુતી—ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. પરમેશ્વરે અજવાળાને માટે ચંદ્રમા, સુરજ અને ગણાય નહિ એટલા તારા બનાવ્યા છે. હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. [૧] ઘણી જરૂરી જે હવા તે તેં આપી છે, તેના કંઈ પૈસા ખેસતા નથી. હું કદી પણ [૨] તું વરસાદ વડે અનાજ આપે છે અને બધા જીવોનું પોષણ કરે છે. હું કદી પણ [૩] દૂધ, દહીં આપવાને માટે તેં બધે ઠેકાણે ગાય અને ભેંસને પેદા કરી છે. હું કદી પણ [૪] તેં ઝાડ, પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, આંખો, ગુલાબ, બદામ વગેરે બનાવ્યાં છે. હું કદી પણ [૫] તમે મહેરખાની કરી મને ઘણી વિદ્યા, સુખ અને હિંમત આપો. હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. [૬] પાઠ ૨૨.

સરદાર=કપરી

| સ્વપ્ન=જીંદમાં આવતા વિચાર

૧૦] ચોથા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

જંગલમાં=વનમાં	ઉંદરીઉં=ઉંદર પકડવાનું	છોલાખ=ધસાધ
હરણી=હરણની માદા	પાંગરું	વળગીને=આગીને
રૂપાળું=શોભીતું	ભોગભોગ=એકાએક	ચટકા=ડાંખ
ઉપાડી=ઉંચડી	પાર=છેડે.	ભોંય=જમીન
એકદમ=તરત	વલે=હાલ; દશા	પછાડી=અધાળી
છલંગ=ફાળ; કુદકો	સાર=આગકાએ મોટાની	વાસ=પીમળ
દેવતાઈ=દેવના ગેવો	શિખામણુ માનવી	પછાડા=તરફડીઆ
પુરુષ=માણસ	પાઠ ૨૪.	અંતે=આખરે; છેવટે
પાઠ ૨૩.	કાંડા=કિનારા	જોરાવર=જળરો
ઉંદરી=ઉંદરનું જમ્યું	પોલ=પોલાણુ	જીવ લીધા=મારી નાખ્યો
રસોડું=રસોઈ કરવાની	દર=કાણું; સાપ; ઉંદર	ઝાઝા=ધણા
જગા; રાંધણી	મંકોડા, કાંડી વગેરેને	નખળા=જોર વગરના
ભરાઈ=સંતાઈ	રહેવાનું ઘર	વેર=અદાવત
ભાત=આદેશ આપ્યા	ઝેરી=ઝેરવાળો	નાગ=ફેણુવાળો સાપ
આવાનું=ખોરાક	પંખી=પાંખવાળા જના-	પ્રાણુ=જીવ
સારાં=મલાં	વર; (ચકલી, પોપટ	સાર=કાંઈને દલકું ગણી
ઉપલા=ઉપરના	કાગડા વગેરે પંખી	નિરસ્કાર કરવો નહિ
આકું=કાણું	કે પક્ષી કહેવાય)	તેમજ પોતાની શક્તિ
પોળી=એ પડવાળી રોટલી	કુંકાડા=કૂં કૂં અવાજ	વધારે છે એમ ધારી
મન=મરજી; ખુશી	કરવો તે	અહ કાર કરવો નહિ
મણા=ખામી; ખોડ	ફેણુ=સાપની પહોળી	
	કરેલી ગરદન	

સમજુતી-જોર વગરના પણ ધણા માણસ સાથે કોઈ પણ

બીજા ધોરણના “અંકગણિતનાં મનોચત્તન” પાંચ આના. [૧૧

દિવસં વેર કરવું નહિ; જુઓ કે આ રીતે ઘણી કીડીઓએ મળીને મોટા સાપને પણ મારી નાખ્યો.

પાઠ રપ.	મનમુખો=વિચાર	અળવી=પુરી કરી
માઆપની ચાકરી.	માતપિતા=માઆપ	મહેર=મહેરબાની; દયા
લુલા=લંગડા	તે વાર=તે વખતે	લીલાલહેર=મજા; બધી
સેવા=ચાકરી	ધન ધન=વાહ વાહ	વાતે સુખી
અમાપ=ધણી	સારા=ચાકરી કરે એવા	
કે'કહે ધન=પૈસા	સંતાપ=મનનું દુઃખ	સાર=જે છોકરા મા-
તીરથ=જત્રા	જે વાર=જે વખતે; જ્યારે	આપ તરફ પોતાની
પારખી=ગણી	આશીશ=મહું થજો	કરજ બળવે છે, તેને
કાવડ=વાંસને બે છેડે	એમ કહેવું તે; હુવા	રમત ગમત અને
શીકા બાંધી બનાવેલું તે	કરજ=પોતે કરવાનું કામ	સુખજ મજા છે.

સમજાવતી—માધવનાં માઆપ ઘરડાં, લુલાં, આંધળાં અને ગરીબ હતાં, તેઓની માધવ ઘણીજ ચાકરી કરતો હતો. [૧] માધવને એનાં માઆપે કહ્યું કે અમારા મનની વાત સાંભળ. જે અમારી પાસે પૈસા અને આંખો હોત તો જત્રા કરવા જાત. [૨] માઆપનું મન પારખી લઈને તેણે તેમને સુખી કરવાનું ધાર્યું. જે હું કાવડમાં બેસાડી જત્રા કરાવું તો એમનું દુઃખ મટે. [૩] એવો વિચાર કરીને કાવડ બનાવી અને માઆપને બે બાજુએ બેસાડ્યાં. [૪] પછી બાંધે કાવડ સેરવીને જત્રા કરવા ગયો, માધવના આ હેતુથી બધાંનું નવાઈ લાગી. [૫] આવા છોકરાને શાખાશ છે, અને માઆપને પણ ધન્ય છે; જે છોકરા સારા હોય તો કંઈ દુઃખ રહે નહિ. [૬] બધી જત્રા કરાવીને જ્યારે તે ઘેર ગયો, ત્યારે માઆપ ખુશી

૧૨] ચોર્યાસી તાલુકાનો ભૂગોળ શિક્ષક બે આના.

થવા; અને ઘણીજ દુવા દીધી. [૭] છાકરાએ પોતાની ફરજ બજાવી (પોતાને જે કામ કરવાનું હતું તે કયું) તેથી પરમેશ્વરે મહેરબાની કરી. જે માઆપને સુખ આપે, તેને બધી વાતે સુખ થાય છે. [૮]

પાઠ ૨૬.	પાછી=ખીજવાર; ફરીને	કઠણુ=અધરું
ચતુરાષ્ટ=હોશિયારી	મટાડી=દૂર કરી	જલદી=ચોડીવારમાં
કુળે=ભોટવો	નાચનો=કૂદનો	પાર મુકાય=પુરું થાય
આમતેમ=આનુબાનુ	ઘુપાષ્ટ=સંતાઈ	સાર=અફસ અને
ફાંફાં=ખોટી મહેનત	ઠાળે=માટે; સાડ	ધીરજથી જેવું કામ
ઉપાય=મલાજ	કંકર=કાંકરા	થાય છે, તેવું ફાંફાં
સૂઝા આ=પો=જડવો	ધારજ=સખુરી	મારવાથી થતું નથી.

સમજુતી—ભોટવામાંનું ઉંડું પાણી ઉપર લાવવા માટે કાગડાએ કાંકરા નાખ્યા, તેથી પાણી ઉપર આવ્યું. તે આજ ખીકું. [૧] સખુરી ને હલાપણથી અધરું કામ હોય છે તે પણ ચોડીવારમાં પુરું થાય છે; માટે ભલે તમે બધા કરી જુઓ.[૨]

પાઠ ૨૭.	મલકાતી=હસવા જેવું કરી	ઉનો=ગરમ
કાપણી=અનાજ ધાસ	મેટા=દીકરા	માખણુ=દહીંને વધો-
વગેરે કાપવાનું કામ	આથમાં=મે લાયતી	વવાથી છાશના ઉપર
આથમતા=આથમી જતા	વયમાં	જે ઘાળો ને હલકો
વદાષ્ટ=કપાઈ	અચ્ચી=ખોટી; ચુંબન	ચીકણો પદાર્થ તરી
દાદાજી=ગાપના બાપ;	આયું=ખાવાનું	આવે છે તે
માના બાપ	તાજ=કામ કરવાની	વંતાક=વેગણુ
સાદ=અવાજ	શક્તિવાળા	દહાડીઆ=રોજથી

સુરત જિલ્લાનો “ભૂગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના. [૧૩

મળુરી કરનારા
 બાણુ=સુરજ
 બાણુખૂડે=સુરજ આથમે
 દાતરડું=અનાજ ધાસ
 વગેરે કાપવાનું લોહાનું
 વાંકું હથિયાર
 ચાસ=ખેતરમાં ફળે
 કરી પાડેલા આડા
 ઉભા લીસોટા
 ચચચાર=ચાર ચાર
 દહાડો આથમે=સાંજે
 સાર=ખેડુતનો ખો-
 રાક સાદો છે, પણ
 તેઓ મહેનતુ હોવાથી
 ઘણા મજતુત હોય
 છે, માટે આપણે
 મહેનત કરવી.

પાઠ ૨૮.

ખળાં=ખળીઓ
 ખાચરા=કાપીને ભોંયપર
 નાખેલા છોડ
 ખળી=કણસલામાંથી

દાણા છુટા પાડવા
 માટે લીપી ચોકખી
 કરેલી જગા.
 ભોર=ઢગલો
 કાલખો=ખાલી કીધો
 હાલરાને=ખળદની હારને
 હાલર=ઉંખીમાંથી ઘઉં
 અને છોડા છુટા પાડવા
 માટે તેના ઢગલા પર
 ખળદને હારમંધ જોડી
 ફેરવવામાં આવે છે તે
 પગર=કણસલામાંથી
 દાણા છુટા પાડવા માટે
 તેનાપર ઢોરોને ચલાવે
 છે તે
 પગર ફેરવતી હતી=
 ખળદને ફેરવી તેના
 પગ વડે ઉંખી કચ-
 રાવતી હતી
 પટલાણી=પટેલની ખેરી
 ઉપણી=ઝાટકી
 કુંવળ=ઘઉંનું ધાસ
 કારભાર=કામકાજ

હરખ=આનંદ; ખુશાલી
 હરખ માતો ન હતો=
 ધણીજ ખુશી થતી
 હોંસીલી=કમંગી
 પાઠ ૨૯.
 ખેતરમાં કણસલાં
 ધાસ વગેરે કાપવાનું
 કામ.

કાપણી=કાપવાનું કામ
 આમ=આ તરફ
 ઉમંગે=હોંસથી
 બાર માસ=એક વરસ
 માસ=મહીનો
 પીરસીને=મૂકીને
 સપે=એક બીજા સાથે
 સદાય=હંમેશ
 ઉમરાયો=ઘણો થયો
 સુંદર=સારો
 કાલ=પાક
 લઘમે=છોડપરથી લઘ
 લઘમે
 ખંત ધરી=કાળજી રાખી

૧૪] મુંબઈ ઈલાકાની બૂગોળની પ્રત્નોત્તરમાળા ૪૫૧ આના.

મું=શા મોટે	અનાજ પુટું પાડવાની	કોળી=આયકો; નોની
ફૂંડાં=જુવાર, બાજરીના	જગા; ખેડી ખળી	પુળી
કળસલાં	હોયે=મનમાં, હોયામાં	આપાસ=આ બાબુ
આમ=આવી રીતે	હામ=હિંમત	વાળુ=રાતનું જમવાનું
ખળા=કળસલામાંથી	લાળુગી=લળવાનું કામ	

સમજુતી--હે બાળકો ! તમે બધા આમ આવો; આપણે હોંસથી કાપણીનું કામ કરીએ. જુઓ પેલી વાદળીઓ વરસીને ચાલી જાય એ બાર મહીનાનું અનાજ આપે છે, ને હુંમેશાં એક બીજા સાથેજ રહે છે હે બાળકો [૧] ખેતરમાં કેવો સારો ઘોંસ પાક થયો છે, ચાલો આપણે કાળજી રાખીને કાપી લઈએ શું કરવા કાલ કરીએ. ચાર લગાડીએ ? હે બાળકો [૨] હાથમાં દાતરડું વાંકું લઈને આ પ્રમાણે કળસલાં કાપો; અને તેના ખળીમાં લઈને ઢગલો કરતાં મનમાં હિંમત રાખો. હે બાળકો (૩) અનાજ લળવાનું કામ પુરું થયું. હવે બધાએ ખાસ કાપો અને ચાર ઘાસના આયકો લઈને આ બાબુએ મૂકો. હે બાળકો (૪) આપણે પૂળા બાંધી ગાડામાં નાખી કામ પુરું કરીએ, પછી ઘેર જઈને વાળુ કરીને બધાએ પરમેશ્વરનું ભજન કરીએ. હે બાળકો (૫)

પાઠ ૩૦.	તેચાર=કળસલાંથી બરેલાં	કપણીએ=ઝાટકીએ
ખળાં=કળસલામાંથી	અનાજ=દાણુ	ફૂંડાં=ફાંતરાં; છોડાં
અનાજ પુટું પાડવાની	પુટું=જુડું	કાથળા=ગુણુ
જગા; ખળીઓ	સરસ=સારા	સાથ=સાથે
આ વાર=આ વખત	પિત્રાય=કચડાય	હાથોહાથ=એક બીજાની
દીસે=દેખાય	કણુ=અનાજના દાણુ	મદદથી

શુજરાત પ્રાંતની સાંભૂં પ્રશ્નોત્તરમાળા ત્રણ આના. [૧૫

ખેડુત=ખેતી કરનાર | મહેનત=મજૂરી | ફળે=ફાયદો; લાભ

સમજૂતી—હું છોકરાઓ ! હમણા આમ આવો. જુઓ ખાળીઓ તૈયાર દેખાય છે; ચાલો આપણે આજે કુંડામાં રહેલા અનાજના દાણા છુટા પાડીએ. (૧) જેમ ખાગદા ગાળા ફરતા હોય તેમ આપણે સૌ ફરીએ, જે કુંડાં સારી પેઠે કચડાય તો તેમાંથી અનાજના દાણા તરત છુટા પડે. (૨) આવી રીતે બહુ અનાજ આપણું ટોપલામાં ભરીએ અને ઝાટકીએ; જુઓ ફેાતરાં ઝીડી જાય છે, ને બધા દાણા નીચે વેરાય છે. (૩) આપણે સાથે કોથળાઓ લઈતેમાં આવી રીતે હાથાહાથ અનાજ ભરીએ. જે આપણું ખેડુતનું કામ કરીએ તો આપણને આજે મજૂરીનું ફળ મળે. (૪)

પાઠ ૩૧.

ચંદ્રમા=ચાંદા
મેદાન=ખુલ્લી સપાટ
જમીન
નીચે ઉતરી ગયો હતો=
દેખાતો અંધ થયો હતો
આથમે=દેખાતો અંધ
થાય
અપોર=દહાડાના બાર
વાગતાનો વખત
રાત=સુરજ આથમ્યા
પછી તે પાછો જો
ત્યાં સુધીનો વખત

અગત્યાગ=કેમસ
કાંખો=તેજ વગરના
ઝગઝગે=ચળાકે
પાઠ ૩૨. ભાગ ૧
ઝાટલો=ધરતે વગતો
ચોતરાં
ઠંડામ=દખામ; છુપામ
ફેારાં=છાંટા
જરૂર=અપ; ઉપયોગ
પાલો=કુમળાં પાંદડાંના
જયો
ખી=ખીયાં
પોચી=નરમ

હમણાં=દાત્ર; આ વખતે
તળાવ=પાળી ભરામ રહે
તેનો મોટો ખાટો
નદી=મીઠા પાણીનો વ-
હેનો મોટો વહેજો
પવન=વા; વાયરો
પાઠ ૩૨. ભાગ ૨.
થોભ્યાં=ઝટક્યાં
ચોકખી=સાફ
ગામડું=નાનું ગામ
છોડી=મૂકી
રેલો=પ્રવાહી પદાર્થનું
વહેવું તે

૧૬] હિંદુસ્તાનની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ચાર આના.

રેલમરેલા=ચારે તરફ	તણાઇ=ખેંચાઇ	જમવાનું
રેત્રા નીકળવા તે	ઘેબરીઓ=ઘેબરના	કારેલાં=એક જાતનું
ખિચારા=ખાપડા	જેવો મીઠો	કડવું શાક
પછડાતા=અફળાતા	પરસાદ=ખાવાનું;	નેવલે=નેવાળે

સમજુતી—હે વરસાદ ! તું આવ, જેથી કરીને અમને ઘેબરના જેવું મીઠું ખાવાનું. ઉની ઉની રાટલી ને કારેલાંનું શાક મળે. હે વરસાદ તું ઘણા આવ, કે જેથી નેવામાં પાણી આવે અને નહારી છોકરીને દૃઢકાં ખેંચી જાય.

પાઠ ૩૩.

રેતી=પથરનો ઝીણો
ભુકો
ભુકો=ઝીણી રજ
મટોડી=માટી
ડહોળું=માટીવાળું
નીતયું=મેલ વગરનું;
ચાકખું
ધારવાળા=અણીવાળા
તાણી=ખેંચી; ધસડી
ખરે છે=ચુટી પડે છે
તળીએ=નીચે
રસ્તો=માર્ગ; વાટ
ચૂસી=શેપી

પાઠ ૩૪.

મટ્ટો=મોટા ચુલો

સીંચ્યા=ગાદવ્યા
છેટવાડો=છેટ પાડવા
તથા પકવવાની જગા
કઠણુ=સખત
પછાડવાથી=અફળાવાથી
ચીકણી=ચિકાશવાળી
(ચિકાશ ત્રણ જાતની
હોય છે (૧) હાથે ચોંટ
એવી (૨) ડાઘા પડે
એવી (૪) તાણુતાં તૂટે
નહિ એવી)

કાણું=પાકાં
કણુક=કેળવેલો ધઉનો
લોટ

ધાર=આકાર

ધડો=ગાગરથી નાનું
વાસણુ; દોરીઓ
ગાગર=ઘડાથી મોટું
વાસણુ
કોડી=અનાજ ભરી મૂક-
વાની માટીની બરણી
કોડીઆં=દીવા કરવાના
માટીનાં ચલાણાં
ફરતી=ચોગરદમ; બધી
તરફ

પાઠ ૩૫.

ધાતુઓ=ખતીજ પદાર્થો;
(ધાતુમાં ચાર ગુણો
ખાસ છે. (૧) ધાતુના
કણો ચળકતા હોય છે.

(૨) ધાતુઓ બારે હોય છે. (૩) જમી- ન પર પડતા ધાતુનો અવાજ થાય છે. (૪) ધાતુમાં ગરમી વહી શકે છે.	લાલચોળ=ધણેજ લાલ એરણુ=સોની, લુહાર વગેરે જે પર મુકી ટીપે છે તે લથોડો=ધાતુઓ ટીપ- વાનું લોહાનું ઓગ્ગર; મોટી લથોડી ટીપો=ધડયો જતરડો=તાર ખેંચવાનું લથિયાર સોનું=પીળા રંગની કીમતી ધાતુ	રૂપું=ધોળા રંગની કીમતી ધાતુ પિત્તળ=જસત અને તાંબાની મેળવણીથી બનેલી પીળા રંગની ધાતુ તાંબું=લાલ રંગની ધાતુ કલાઈ=ધોળા રંગની ધાતુ (એ રૂપા કરતાં નરમ હોય છે.) સીસું=ધોળા મેલા રંગની ધાતુ
---	---	---

સોનું, રૂપું, તાંબું, લોહું, સીસું, જસત, કલાઈ, અને
પિત્તળ એ ધાતુઓનું ઓળખાણ કરાવવું અને તેના તફાવત
સમજાવવો.

પાઠ ૩૬.

નાણું=ચલણી સિક્કો શેઠ=શાહુકાર પૈસો=ત્રણ પાઈની કિં- મતનો તાંબાનો સિક્કો; સવાકો; દોઢીકું દમુ=બે સવાકાની કિં- મતનો તાંબાનો સિક્કો; બે સવાકા; અઢીકો.	અધંધો=અડધો પૈસો, દોઢપાઈ; દોઢપાઈની કિંમતનો તાંબાનો સિક્કો રૂપીઓ=સોળ આનાનો કિંમતનો રૂપાનો સિક્કો અડધો=આઠ આનાની કિંમતનો રૂપાનો સિક્કો પાવલી=ચાર આનાની	કિંમતનો રૂપાનો કે નીકલનો સિક્કો બેઆની=બે આનાની કિંમતનો રૂપાનો કે નીકલનો સિક્કો. મહોર=પંદર રૂપીઆની કિંમતનો સોનાનો સિક્કો; ગણી
---	--	---

આની=ચાર સવાકાની	૧૫ રૂપીઆ=એક ગોળી;	૧૬ આના=૧ રૂપીઆ
કિમતના નીકલનો	મહોર	૩૨ દામુ=૧ રૂપીઆ
મિકકે	૨ અડધા=૧ રૂપીઆ	૬૪ સવાકા=૧ રૂપીઆ
પાણ્યા=ધુણ પૈસા	૪ પાવલી=૧ રૂપીઆ	૧૨૮ દોઢપાઠ=૧ રૂપીઆ
લીધા	૮ એઆની=૧ રૂપીઆ	૧૯૨ પાઠ=૧ રૂપીઆ

સૂચના—નાણાંની ધાત પહેલા ધોરણના “મુખગણિત શિક્ષકમાં” જુઓ.

ટીપ—પૈસાને કાઠિયાવાડમાં કાવડીઉં; ગુજરાતમાં જઈ ચુરતમાં સવાકો; અને મુંબઈમાં દાઢીઉં કહે છે.

પાઠ ૩૭.	નાકું=નાણું	વાડી=ફૂલફગવાળી જગો;
કુહાડી=સાકડા ફાડવાનું	અણી=તીણો બાગ	નાનો બાગ
લોહાનું આગર	અળકાટ=અળકાટ	માળી=ફૂલ વેચનાર;
સાય=લુગડાં શીવવાનું	મોઘાલ=વડાધ	છોડ ઉછેરનાર
લોહાનું આગર	કોદાળી=જમીન ખોદવાનું	ફૂલઝાડ=ફૂલ ચાય તેવા
લાકડફેડા=સાકડા ફાડનાર	લોહાનું આગર	છોડ અથવા ઝાડ
	વઢો=સઢી	કયારા=આનપાસ પાળ
લકરાર=રકઝક; વઢવાડ	લીકરી=છોકરી	કરેલી હોય એવી જગા
ધાર=અણીદાર કોર	પેદા થયા=નીકળ્યા	ચોરસ=ચાર ખુણાવાળો
ચીર=ફાડું	સાર=આ દુનિયામાં	આકાર
મુઠર=કુહાડીના માથા	અર્ધા વસ્તુઓ ઉપયોગી	ગલગોટા=એક જાતનું
પરનો બાગ; કુહાડીનો	છે; માટે કોઈએ બડાધ	લાલ પીળા રંગનું ફૂલ
ઉપક્ષો બાગ	મારવી નહિ	ફળે છે=ફળ આપે છે.
તોલે=મરાખર	પાઠ ૩૮.	દાડમ=દાડમડીનું ફળ

જમરખી=જમરખનું	પાડતો	ભાગ જે નળીઆ
ઝાડ	નીક=પાણી જવાનો રસ્તો	હોય તે
પક્ષી=પાંખવાળા જનવર	લીલાંછમ=પ્રજ્ઞાંજ લીલા	વીટળાઇ=લપેટાઇ
ડાળી=થડમાંથી નીકળેલો	પાઠ ડટ.	આરીઆના=કુમળા
ફાંટો	છોડવા=નાના છોડ	ચીમડાના
લાંખી ગોળ=સંખગોળ	કેખેડી=મૂળમાંથી ખેંચી	દોરડી=દોરી
મધપુડો=મધમાખીને	મુળીઉં=મૂળ	અંતરે=છેટે
રહેવાનું ઘર	દાંડી=ડાળી	ગઠા=ગાંઠ
મધમાખી=મધ ખનાવ-	કળી=ખીંચ્યા વગરનું ફૂલ	પાઠ ડર.
નારી માખી	છવતા=છવરાળા	કેરી=આંખાનું ફળ
મધ=મધમાખીએ ફૂલ-	પથરાય=ફેલાય	મોર=આંખા આમલીનાં
માંથી ચૂસેલો રસ	વેલા=મોંચપર પથરાતા	ઝીણું ફૂલ
કોસ=કુવામાંથી પાણી	છોડ	ભાર=વજન
કાઢવાનો આમડાનો	પાઠ ડ૦.	નીચી નમતી=તતી જતી
કોથળો.	આંખો=કેરીનું ઝાડ	ગોટલો=આંખાના ખી.
આંખો રામ=કોસ ઉપર	ફૂટેલા=નીકળેલા	ગોટલી=આંખાનું ખી
આંખો	ટટાર=સીધા	ઢાકણુ
ચાળું=કુવાના મથાળા	છાલ=ઝાડની ચામડી	ધોળાજે=ઢાખી ઢાખીને
પર પાણી ભરવાને	મેજ=ટેબલ	પોચી કરજે
ઢાળ પડતું આંધેલું તે	પાઠ ડ૧.	ભગવાને=પરમેશ્વરે
લલકારતો=લહેકારી બૂમો	ગલકી=ગલકાનો વેલો	જતન=સંભાળ
	વળગી=આઝી	ઢીચો=પોચો
	છાપરં=ઘરનો ઉપરનો	ડીટું=ડીચું

૨૦] ચોથી ચોપડીના અર્થ સાડા સાત આના.

પાઠ ૪૩.	પાઠ ૪૪.	ચોકાખું=મેલ વગરનું;
મીમે=હાથે	લાગ=લાવ; વખત	માંમેખું
હીપિ=આલે	ટોળામાંથી=જ્યામાંથી	આંચળ=થાન
બસતો=ભોં ભોં કરતો	છટકી=નાસી	મેલ=કચરો
સામી થાય છે=સડવાને	ડૂંગરા=નાના ટેકરા	દાણો=અડદ, ગુવાર, વગેરે
તૈયાર થાય છે	ચારો=લીધું ઘાસ	ગણુસો=વસ્તુઓ; ચીજો
અમળામળે=વળ ખામળે;	માંડી=ગોડવી; મકી	ઠાશ=દહીમાં પાણી
અડામળે	કરતી=ધોભતી	નાખી વંસાવવાથી
જડખાં=ડાયાં	ફદકો=છલંગ; કાળ;	બને છે તે
વાગોળવું=ખાધેલું પાછું	ટેકડો	નાવાંગે=ગરમ કરીને
મોંમાં લાવી આવવું તે	ચતુંપાટ=અરાખર ચતુ	શિખડ=દહીમાં ખાડ
નિરાંતે=સુખે; નાચિતે	ભરવાડા=થેટાં, ખડગ	નાખી છણુવાથી બને
ઉપાડે=લેચકે	ચરાવનાર	છે તે
ખરી=ગાય, બેંસ વગેરેના પગના તળીઆનું	ફેર=ફરક, તફાવત	લોચો=લપકો
હાડકું	મજામુત=જોરાવર	માવો=ફધને બાળી
ફાટ=ચીરો	આજા=થોડા	બાળીને લેવા જેવું
ખાડા=ખામોચીઆ	ગિન=થેટાના વાળ	કરેલું તે
જોરાવર=જામરી	પાઠ ૪૫.	પેડા=માવામાં ખુરં
વગડાકે=જંગલી; જંગલમાં રહેનારા	મીઠું=મિઠાશવાળું	નાખી ગોળી બનાવેલી તે
પુરી પડે=હાથે; ખર	ગુણુ=ફાયદો	તર=મલાઈ
આવે	ઠંડું=ટાઢું	દૂધપાડ=દૂધને ઉકાળી
	કિનું=ગરમ	ખાંડ ચોખ્ખા નાખી
	બગડી બપ=ફાટી બપ	બનાવેલો તે

આમુદી=માવે થતાં
પહેલાં 'પુરૂં' નાખી
અનાવેશો પદ્મર્થ

પાઠ ૪૬.

પ્રાણી=જંતુ જે છે અને
જે અહીંથી તદ્દા
હરી ફરી શકે છે તે

છેલ્લી=જેવટની

ગડીઓ=કુતરાનું નામ છે

મલા=મંડળી; ટાળી

લિપરી=નોટા; વંડા

ડરાઓ=તકડી કપો

ડીપુ=કુતરાનું નામ છે

ચાત્રાક=હોશિયાર; ચંચળ

કારકન=લખવાનું કામ

કરનાર

ગુપ્ત્યુપ=મુંગાં

અંતે=આખરે

ગંધ=વાસ

શિઆળ=ફાડી ખાનાર

કુતરા જેવું જનાવર

રીઝે=ખૂશ થાય

માંસ=ગોસ

અણીવાળા=તીણા

દાઢ=મેવડા દાંત

કરકરા=અરબટ;

ફૂટતો=અક્ષર નીકળતો

ધણી=માલીક

જે=જય; ફતેહ

પાઠ ૪૭.

ચાંચ=પક્ષીનું મો

સમડી=એક જાતનું પક્ષી

કમુતર=એક જાતનું પક્ષી

કીડા=પેટે ચાલનાર

જીવડાં

જીવડાં=જંતુ; નાના જીવ

માળા=પક્ષીનાં ધર

ખતક=સફેદ રંગનું પાણી

તથા જમીન પર

રહેનાર પક્ષી

જળકૂકડી=પાણીમાં રહે-

નાર કૂકડી

પાઠ ૪૮.

પાંજરું=પીંજરું

બ્રૂખો=ખાધા પિનાનો

તરખુચ=એક જાતનું ફળ

કકડો=કુકડો

કા કા=કાગડાનું બોલવું

જીવજંતુ=નાના જીવડાં

કાહેલું=સળી ગએલું;

બગડી ગએલું;

મડેલું=સળી ગએલું;

જીવડાં પડેલું

લાલ=રાતી

છેડેથી=નાકેથી

બાળુ=પસંદ પડ્યું

કૂદતો=કૂદકો મારતો

ચોડ=ધરતી વચમાંની

છોખંધ ખુલ્લી જગા

પાઠ ૪૯.

રકાખી=તાસક

હલાવ્યું=એક રસ કર્યું

વાહ=શાખાશ

નારંગી રંગ=નારંગીના

જેવો રંગ.

સરખે બાગે=ખરાખર

પાઠ ૫૦.

પારણું=લાકડાના ચોક-

દાનું ઘોડીકું

ઝાળી=ચાર છેડા બાંધી

લઈ વચમાંથી જુલનો	ગોદડી=નાતું ગોદડું	જુલાતું=હીંચકા નાખું
રાખેલો લુમડનો કકડો	હીર=રેશમ	પધારતું=મેસાડું
ખાસું=ખાણુ	જુલાવવા=હલાવવા	ચીતરેલ=ચીતરેલી
ખાંગરા=ઝાળીને ભેરવ-	હાલરડું=માળકને લંઘાડ-	પઢાવું=શીખવું; ભણાવું
વાની લાકડીઓ	વાતું ગીત; હાલો	મેરલો=મેર
દોયણુ=ઝાળી ખાંધવાની	ધુમણુ=પારણા કે	મઢાવું=જડાવું
દોરી	ધોડીઆમાં નુવાડીને	મખમલ=એક જાતનું
ઝાપડી=ખંખેરી	ગાતાં ગાતાં દોરી	સુવાળું કપડું
મેખ=ધોડીઆની વચ-	ખેંચી હીંચકા નાખવા	તળાઇ=ગોદડું, ગદેલો
માંનો આડો થાંભલો	તે	તાજી=તરી
ભેરવ=વળગાડ	ગીતે ધુમણુ ધાવું=દા-	ચિનાઈ=ચીન દેશમાં
ભમરી=સાકડાની ટુદડી;	લરડાં ગાઇ હીંચકા	અનેલી
ચકરડી	નાખું	સેન્ટે=પથારીએ
ખાયા=પગ	રંગીત=રંગીતો	ખીજાવું=પાયરું
પોચી=સુંવાળી; નરમ;	પોડો=સૂઓ	હીંચોળું=હીંચકા નાખું
ખૂંચે નહિ એવી	હેતે=વહાલથી	ધેરાંધેરાં=મધુરાં મધુરાં
		લાડકડા=લાડકા; વહાલા

સમજીતી—હાલરડું વહાણું લાગે છે. હો મારા ભાઈને (છોકરાને) હાલરડું વહાણું લાગે છે; તેથી હું ગીત ગાતાં ગાતાં દોરી ખેંચીને હીંચકા નાખું. હે રસીલા તમે રંગેલા પારણામાં સૂઈ જાઓ, તો હું તમને ઘણા હેતથી હીંચકા નાખું. ભાઈને પારણે ભમરીઓ જડાવું અને પુળીઓ ખેસાડું, ભાઈને હાલરડું વહાણું લાગે છે. (૧) પારણે ચીતરેલી થાંચની ચકલી

હિંદુસ્તાનની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ચાર આના. [૨૭

અને ભણતો હોય તેવી રીતે પોપટ બેસાડું; ભાઈ તારે સારી રીતે રમવા માટે મોરને સોનાથી જડાવું. ભાઈને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૨) પારણામાં મખમલ અને મશરૂની નવી તળાઈઓ પથરાવું અને તેના ઉપર ચંપાના ફૂલની તરેહવાળી ચિનાઈ ચાદર પાથરું; ભાઈને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૩) મારા વહાલા ભાઈ, હું પારણે રેશમની દારી બાંધી તને હીંચકો નાખું અને તને ઊંધ આવે એવા મીઠાં ગીત ગાઉં; હે લાડકડા ભાઈ તમે ઉંઘીને ઊઠશો ત્યારે તમારા ગજવામાં ખાવાનું ઘાલીશ. (મતલબ કે ઉંઘીને ઊઠ્યા પછી તને ખાવાનું આપીશ) ભાઈને હાલરડું વહાલું લાગે છે (૪)

હિલ માટે સૂચના.

૧. છોકરાઓને ઉંચાઈના પ્રમાણમાં, સીધી હારમાં એકેક હાથને છોટે, બે પગ વચ્ચે ૪૫ અંશનો ખુણો રહે એવી રીતે ઉભા રાખવા, પછી નંબર આપવા.
૨. નંબર બોલતી વખત દરેક છોકરો પોતાની નીચેના છોકરા તરફ મોં કરી નંબર બેલે.
૩. શિક્ષકની સ.મે ઉભેલી હારના છોકરાઓએ પોતાના જમણા હાથ તરફથી એટલે શિક્ષકના ડાબા હાથ તરફથી નંબર બોલવાની શરૂઆત કરવી.
૪. આગળ કે પાછળ ખસવામાં પ્રથમ ડાબો પગ ઉપાડવો.
૫. એક હારની બે હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે
 ૧. છોકરાઓને એક, બે; એક, બે; પ્રમાણે નંબર આપવા.
 ૨. બેકી નંબરે એક ડગલું આગળ.

૨૪] સુખદ ઈલાકાની બૂગોળની પ્રત્યોત્તરેભાષા ૪૥ આના.

૩. બેકી નંબર એક ડગલું જમણા તરફ આ મુજબ હુકમ કરવો.

૬. એક હારની ત્રણ હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે.

૧-છોડરાઓને એક, બે, ત્રણ; એક, બે, ત્રણ; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.

૨-એક નંબરવાળા એક ડગલું આગળ.

૩-ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું પાછળ.

૪-એક નંબરવાળા એક ડગલું ડાબી તરફ.

૫-ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું જમણી તરફ.

૭. ડમ્બેલસ, કડાં, બારબેલસ વગેરે વહેંચવાની રીત નીચે મુજબ

૧. દરેક હારના છેલ્લા નંબર પાસે ડમ્બેલસો મૂકવા પછી છેલ્લા નંબરે બે ડમ્બેલસ બે હાથમાં લઈ પોતાની ઉપરના છોકરાને આપવા એ પ્રમાણે દરેક છોકરા પાસે બબ્બે ડમ્બેલસ થશે.

૨. ડમ્બેલસ ભોંયપર સામા સીધી હારમાં ઉભા મુકાવવા ડમ્બેલસ વચ્ચે એક વેંતનું અંતર રખાવવું.

૩. ડમ્બેલસ મુઠ્ઠીમાં બેરથી દાબીને પકડાવવા.

૪. રમતો અગિયાર સુધી કરાવી બારે ડમ્બેલસ પહેલાં મૂકેલાં હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવાવવા.

૫. એકની કૃતિ પ્રમાણે ૩, ૫, ૭, ૯, ૧૧ની કૃતિ કરાવવી

૬. બેની કૃતિ પ્રમાણે ૪, ૬, ૮, ૧૦ની કૃતિ કરાવવી.

૭. રમતો પહેલ વહેલી શિક્ષકે જાતે કરી બતાવવી.

૮. સારો મહાવરો થયા પછી છોકરાઓને પોતાની એજે બોલીને કરવા કહેવું.

ગુજરાત પ્રાંતની સાંભૂં પ્રશ્નોત્તરમાળા ત્રણ આના. [૨૫

૯. એક રમત ખરાખર સફાઈથી ને સાથે કરતાં આવડ્યા સિવાય બીજી રમત શીખવવી નહિ.

૧૦. દરેક રમત કરાવતાં પહેલાં “તૈયાર” અને “ચાલો” એવા હુકમ આપવા.

૧૧. “તૈયાર” કહેતાંની સાથે છોકરાઓએ ડમ્બેલ્સ લેવાને તૈયાર થઈ રહેવું.

૧૨. “ચાલો”ના હુકમની સાથે ડમ્બેલ્સ લઈ, હાથ સીધા લટકતા રાખી ઉભા રહેવું.

ડમ્બેલ્સની ફિલ.

હેતુ-છાતી તથા હાથના સ્નાયુ ખીલવવાનો.

રમત ૧ લી-(૧) બેઉ હાથ ઉંચા (૨) બેઉ હાથ નીચા.

રમત ૨ જી-(૧) જમણા હાથ ઉંચા, ડાબા હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૩ જી-(૧) બેઉ હાથ ઉંચા. (૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)

રમત ૪ થી-(૧) બેઉ હાથ સામા મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ (૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)

રમત ૫ મી-(૧) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ (૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.

રમત ૬ ફી-(૧) બેઉ હાથ સામા મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ (૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.

૨૬] સુરત જિલ્લાનો “ભૂગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના.

૨મત ૭મી-(બે પગ વચ્ચે એક કુટનું અંતર રાખાવવું) (૧) બેઉ હાથ જમણી તરફ તીરકસ લાંબાવવા (ડમ્બેલ્સ ઉભા રહે એવી રીતે) આ વખતે ડાબા પગની એડી ડાંચી કરવી (૨) એકથી ઉલટું.

૨મત ૮મી-(૧) જમણો હાથ જમણી તરફ તીરકસ લાંબાવવો અંતે ડાબા હાથની મુઠ્ઠી છાતીઆગળ(જમણો હાથ ને ડાબા હાથ તીરકસ લીટીમાં રહે તે પ્રમાણે) (૨) એકથી ઉલટું.

૨મત ૯ મી-(પગ પહેલાં હતાં તેમ) (૧) જમણો હાથ સામો ડમ્બેલ્સ ઉભો રાખવો. ડાબો હાથ પીઠગમ પાછળ ખેંચવો. (૨) એકથી ઉલટું.

૨મત ૧૦ મી-(૧) બેઉ હાથ સામા (ડમ્બેલ્સ ઉભા રાખવા) (૨) બેઉ હાથ પાછળ પીઠગમ ખેંચવા, (મુઠ્ઠીઓ છાતીના પાસાને અડકેલી રહે એવી રીતે રાખવી.)

પાઠવાર અઘરા શબ્દો તથા જોડાક્ષર.

દિવાળી	લીપેગુપે	ફૂટ	રવિવાર	રહો
અક્ષર	સાથીઆ	ત્રીજો	ગુરુવાર	પાટીઉં
ઊઠ્યાં	લુગડાં	શુક્રવાર	મુસલમાન	ફૂલઝાડ
નશાળ	દારખાનું	છેલ્લો	શનિવાર	ધંટ
સમ્પત્તિ	ફટાકડા	વિષે	અઠવાડીઉં	બેઠક

પહેલીનો “ રિકટેશન શિક્ષક ” અઢી આના. [૨૭]

સીસી	સુરવાલ	કંસાર	શંભુભાઈ	પ્રાણીઓ
ચિત્રો	ફળીઆના	કઢી	વિના	દુઃખ
દાંમેલાં	ધાધરી	વહુ	પૈંઆ	નુકસાન
લખોટાનું	ઝાઢણી	ભત્રીજો	વધારેલાં	ખીજ્યાં
કપાટ	ચોકખાઈ	કહેવાડિં	લીંબુ	માધુ
કતરો	ચોકખા	મસિઆઈ	નારગી	હુંદાય
દાડમ	ધૂળમાં	દૂધભાઈ	લાડુ	હૂંદે
માટીનાં	ડીલ	સાસુ	શેરડી	દુઃખ
અહીં	ગંદી	સર્વે	એસીશું	ઢોર
નિશાળીઆ	નહિ	દુખડાં	શેતરજી	કહું
શિખામણ	ફેદલા	ભૂલી	પાથરજી	ઉપરાંત
ઘંચર	ધોવડાવવાં	ખુશ	પાંદડાં	નક્કી
જ્ઞાન	ગંદવાડ	ઉંધાડવાને	વાડકો	છુદો
નિત્ય	કવિતા	ઝોસડ	ચટણી	છુટયો
દાતણ	દીલમાં	ત્યાં	તૈયાર	મૂકડું
નાહ્યા	વરસંગાંઠ	ખોદયો	ધીરૂ	તૈયાર
કહું	ભાવ્યો	પ્રમાણે	જીત્યો	સમજ્યો
જીડું	કર્યો	ખોલાવ્યો	સઢવાળી	હોશિયાર
શિક્ષા	ક્યારે	ઉતર્યા	કાંચળી	છૂટશે
ટોપી	આપ્યા	ગાદી	પરીક્ષા	મૂકું છું
ધોતલી	અડાડયો	પીરસ્યા	દેડકાં	શાખાશ
અંગરખી	દસમું	ખખખે	દહાડો	ચરખુ
લેધી	ખેસશે	આશોપાલવ	વેડાધડ	ગમ્યો

૨૮] ચાથા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

આણ્યો	અન્ન	પુરુષને	સંતાપ	ઝિતર્યા
પૂછયું	ભૂખ્યો	પરમેશ્વર	આશિષ	ઠાલવ્યો
કેશાઈ	ભિખારી	ઉદરડી	પ્રભુએ	પટલાણી
લલ્લુ	પૂછયું	ભંડારીઉં	ચતુરાઈ	ઢગલા
વખાણ્યો	પૈસા	રોટલો	માયાં	ખૂશ
ઝીડ્યો	આપ્યા	લાડુ	ઉંડું	હોંસીલી
મશકરી	ઈશ્વરનું	ખિન્નાડી	સૂઝી	ઉમંગ
પરનાય	વિદ્યા	ઉંદરીઉં	મટાડી	વાદળીઓ
ખન્ન્યાં	ચંદ્ર	હંમેશાં	છુપાઇને	વાંકું
ખમો	વીસરું	કાંઠા	કુંજનું	દાનરકું
ખેડુત	પ્રભુ	કુંડાલ	ધીરજ	કુંડાં
છેતર્યા	અગણિત	ઝીડાડી	સૌ	ઢગલો
ગુકસાન	ઉભાસને	ઝીંદર	પટલ	હેંચ
ઝુઠાણું	અન્ન	છુંદી	દહાડો	લણતાં
ઘુડો	દૂધ	ઠેકાણું	આથમતા	સર્વે
શિઆળ	દહીં	ચટકા	વઢાઈ	વાળુ
દેડકાં	કૂલ	લીધો	વઢાશે	ઈશ્વર
જુક્તિ	સ્વપ્નું	લુલાં	સાદ	તૈયાર
સાંભળતાં	શિકાર	આંધળાં	ખન્નીઓ	છૂટું
ખાંધ્યું	ખન્નું	તીર્થ	ચન્ચાર	પિલાય
અહીંથી	દોડારી	મનસુખો	ગાડું	ટોપનામાં
રસ્તામાં	ખાંડયું	પિતા	ભર્યા	ઉપણીએ
દુઃખ	દીકું	હેતથી	પહોંચ્યાં	કુંસાં

ત્રીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” અઢી આના. [૨૬

કોથળીઓ	વેબરીઓ	ટિપાય	ત્રિકોણ	વીરળાઈ
ચંદ્રમા	દડકે	ઓળખાવ્યા	ગલગોરા	ઉખેડયો
ત્યાંસુધી	ઢેકું	ઓછાવત્તા	દાડમ	ખતાવ્યો
અજવાળું	પથર	ધાતુઓ	કાણાંવાળું	ઢુંકાં
પાતળો	ખ્યાલું	સીસું	લટકતું	દારડી
અંધારી	નીતયું	જસત	મધપુડો	દારડા
ઝગઝગે	રસ્તા	નાણું	લીલાંછમ	ઊંધમાં
ત્રીજો	મટોડી	કાઢ્યાં	વચ્ચે	કચું
ખેસાડ્યાં	ડહોળું	ઢગલી	મુળીઉં	ગોટલો
લાખ્યાં	ચૂસે	પૈસા	દાંડીઓ	જતન
ઢંકાઈ	ભટ્ટો	ઢબુ	ડાળીઓ	ચસી
મોઢા	સીંચ્યાં	રૂપીઓ	પાંદરાં	ભૈંસ
ભોંયમાં	ચપ્પુ	વટાવ્યા	સમજશે	હીંડે
હમણાં	નાખ્યું	પંદર	ઉખડી	શીંગડાં
તળાવ	દહાડો	કુહાડી	ઉંડાં	ભાથું
થોબ્યાં	ઠંટવાડો	લકડકોડા	મૂળમાંથી	તટી
રહ્યાં	ખોદતાં	ફાટ ફાટ	ફૂટેલાં	નિરાંતે
ચોકખી	ભટ્ટીમાં	ચળંકાટ	ટટાર	જડખું
રેલમરેલા	મૂક્યો	કોઢાળી	ખુરસી	વગડાઉ
ખોદતું	પિત્તળ	સાંભળતી	લીલુંછમ	પથર
કાફવ	હથોડા	વઢી	તુરીઆ	છટકી
ખિચારા	ટીપ્યો	દુઃખ	ચઢયા	કૂદવું
ધછડાતા	જતરડામાં	કચારા	પથરાઈ	ગખડયું

૩૦] ત્રીજીનો “ ડિક્ટેશન શિક્ષક ” ત્રણ આના.

ચતુ પાટ	આમુદી	ડીલે	સળેલું	રસીલા
મોઢું	ચરમા	પુછડીઆ	આણ્યાં	પઢાવું
મજબુત	પ્રાણી	ઈડાંમાંથી	પડીકાં	મશરૂની
ઠંક	તેલસી	બચ્યાં	શીખવ્યું	ચિનાઈ
દોહા	પસંદ	જોડાએલાં	ચાણાં	ફૂલડાં
વાસણુ	ઢાઢ	જળકુકડી	લોટામાં	ખિછાવું
ચાકખુ	જડખાં	પોપટ	હલાવ્યું	દિંચોળું
જણસો	ઝીંઘનાં	પાંજરૂ	હળદર	ઝીંઘીને
હાઈ	કટનો	લુચ્યા	જાળુડો	ધાલીશ
શિખડ	ધણી	કર્યા	ગાદડીઆ	
ફથપાક	પાંખી	જીવજંતુ	હાલરકં	

પહેલી ચાપડીનો “ ડિક્ટેશન શિક્ષક ” અઢી આના.

પહેલા ધોરણનો “ મુખગણિત શિક્ષક ” ૧૫૫ આના.

સુરત શહેરનો “ ભૂગોળ શિક્ષક ” ત્રણ આના.

સુરત જિલ્લાનો નકશો પાંચ આના.

બ્રિટિશ ત્રિવેદિવાચનમાળા પુસ્તક

પહેલાથી સાતમા સુધીના અર્થ તૈયાર છે.

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

ખાળવર્ગની નોટ બે આના.

પહેલીના અર્થ અઢી આના જેમાં:—અર્થ કવિતાની સમજુતી, પાઠનો સાર, અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, ડમ્બેક્સની ફિલ વગેરે.

બીજીના અર્થ ચાર આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળ, પાઠવાર અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, ડમ્બેક્સની ફિલ વગેરે.

ત્રીજીના અર્થ પાંચ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળના સવાલ, પાઠવાર અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, કડાંની ફિલ વગેરે.

ચોથીના અર્થ સાડા સાત આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, તમામ પાઠના સવાલ તથા સાર, અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, મંથન ઇલાકાની ભતળ, ફિલ વગેરે.

પાંચમીના અર્થ આઠ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી વ્યુત્પત્તિ, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, અપૂર્ણાંકના નિયમો, ઇશિશ લિંદના રાજકીય ભાગ વગેરે.

છઠ્ઠીના અર્થ નવ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને રૂઢ બંને રીતે, કવિતાનો અન્વય, કવિતાની સમજુતી, પાઠના પ્રશ્ન, પાઠનો સાર વગેરે.

સાતમીના અર્થ દસ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને રૂઢ બંને રીતે, કવિતાનું વિવરણ-સ્ફૂરીકરણ, પાઠના પ્રશ્ન, કવિતામાં આવેલા ભક્તોની ઓળખાણ વગેરે.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાના અર્થના ૪ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૨ જાના „ ૫ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૩ જાના „ ૭ આના

રેદિ વાચનમાળા સાતે પુસ્તકોના અર્થો તૈયાર છે.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ કૃત પુસ્તકો.

“ડિક્ટેશન શિક્ષકમાં” માં શું શું છે? ? ?

- ૧) પાઠવાર અધરા શબ્દો. ૨) જોડણીના એકજ સરખા નિયમવાળા શબ્દો. ૩) કઠિન મળતા શબ્દોની તારવણી.
૪) જોડાક્ષર. ૫) મળતા જોડાક્ષર ૬) પરીક્ષાના

ડિક્ટેશનમાં આવનાર શબ્દો.

“ ડિક્ટેશન શિક્ષક ”

ખાળપોથીનો	૦-૨-૦	ત્રીજીનો	૦-૩-૦
પહેલીનો	૦-૨-૬	ચોથીનો	૦ ૪-૦
બીજીનો	૦-૩-૦	પાંચમીનો	૦-૪-૦

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાંબો ૦-૩-૦

ત્રિવેદિ વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાંબો ૦-૩-૦

“ મુખગણિત શિક્ષક ”

ખાળવર્ગનો	૦-૧-૬	ત્રીજા ધોરણનો	૦-૨-૬
પહેલા ધોરણનો	૦-૧-૬	ચોથા ધોરણનો	૦-૪-૦
બીજા ધોરણનો	૦-૨-૦	પાંચમા ધોરણનો	૦-૪-૦

“ પ્રશ્નાત્તરમાળા ”

ગુજરાતની સા. ભૂગોળની ૦-૩-૦ | મુંબઈ ઈ. ભૂગોળની ૦-૪

હિંદુસ્તાનની સામાન્ય ભૂગોળની ૦-૪-૦

■ મુંદરજી કૃત નવી પહેલીના અર્થના બે આના ■

બીજા ધોરણ માટે “અંગગણિતનાં મનોયતન” પાંચ અ

સુરત શહેરનો “ ભૂગોળ શિક્ષક ” ૦-૩

સુરત જિલ્લાનો ૦-૩

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“મુખગણિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા.

ચાહપોર

